

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת בשלח

אשירה לה' בחיי

לעומת זאת, האדם נברא למטרה אחת ויחידה - להתעלות עוד ועוד ולהגיע להישגים בשלמות. התוכן הפנימי של כל מה שהאדם צריך להקים בית בישראל, ללמוד ולדעת את כל התורה, ועוד דברים רבים; הקוטב שסביבו סובבים כל הדברים הללו הוא: להתקדם הלאה לקראת שלמות. חייבים להחדיר זאת היטב לראש, וככל שנשמע זאת שוב ושוב לא די בכך: הננו כאן, בעולם הזה, על מנת להתקדם!!

מעשי ידי טובעים ואינכם אומרים שירה?!

אחד האופנים החשובים ביותר של שלמות שעל האדם לשאוף אליה, הוא הכרה אמיתית ומורגשת בחסדי ה' הסובבים אותו כל העת, ורגשות אמיתיים של הכרת הטוב. האדם מרוויח רווח עצום מכל בדל של תוספת הכרה בחסדי ה', על כן עליו לנצל כל הזדמנות בכל ימי חייו להשיג עוד משהו בהכרת חסדי ה'. לא במקרה מלא העולם ביצירות ובריות מורכבים ומסובכים, ובמגוון אין סופי של דברים ששווה לראות. כל אלה הם חלק מהקריאה של ה' לאדם לראות ולהתבונן בטובו ובחכמתו המרוממים מכל השגה. כל פרי, כל כוס משקה, כל פרוסת לחם מזכירה לנו כמה טוב ה'. כל צעד, כל נשימה, כל תנועת מעיים - הם חסדים גדולים של ה'. מטרת כל החסדים האלה היא לעורר בנו רגשות הודאה עמוקים ואמיתיים כלפי ה'. זו התכלית, וזו ה"קריירה" האמיתית של האדם בעולמו, להודות לה' תמיד.

מאחר שזה עיקר תפקידנו בעולם, רוצה ה' שנצל כל דרך אפשרית על מנת להצליח ולהתעלות בזה. והנה, כשה' בורא תפוח או לחם, הוא לא "מוותר" על כלום בשביל זה, זה לא "עולה" לו כלום. אף על פי כן, כל אימת שאנו נתקלים בהם במהלך חיינו, הרינו מחוייבים לנצל כראוי את הבריאה של דברים אלה, ולהודות לו עליהם יותר ויותר. זו האחריות שלנו! אם לא עשינו כן, בזבזנו את הטוב שקיבלנו.

אבל בשעה שה' מביא פורענות על אחרים למעננו, חובתנו לנצל זאת להתקדמות גדולה הרבה יותר. שהרי כעת ה' "מוותר" כביכול על משהו למעננו, מעשה ידיו סובלים ואובדים. אין זה פרח יפה או פרוסת לחם, אלא בני אדם, מעשה ידי הקב"ה, שנאבדים ו"מוקרבים" בשבילנו.

לאור זאת נבין, שלמרות שה' מצטער על אובדן המצרים מעשי ידיו, עדיין הכל "שווה לו" אם בניו יתעוררו מזה לשיר לפניו ולהתעלות ולהשתלם על ידי כך. לפיכך, כשישראל פתחו את פיהם בשירה על ים סוף, התקיים בכך רצון ה': בניו מנצלים את המאורע הגדול והנדיר הזה כדי לגדול! השמדת חיל פרעה, רכבו ופרשיו, נועדה לעורר את בני ישראל לשיר ולשבח את ה', ואם ישראל לא היו מתעוררים לשיר, היה ה'

מעשי ידי טובעים ואתם אומרים שירה ?

הגמרא אומרת (מגילה י'): שהמלאכים האומרים שירה בלילה ביקשו לומר שירה גם בלילה בו טבעו המצרים בים, אלא שהקב"ה אמר להם: "מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה". כלומר, אני בראתי את המצרים, מעשה ידי הם, האדם הוא בחיר הבריה, כל אדם הוא בריאה מופלאה, וכעת הם טובעים בים! איך יכולים אתם לומר שירה בעת כזאת?

ולכאורה יקשה, שידוע שבשעה שעמדו ישראל על שפת ים סוף וראו בטביעת המצרים, אמרו שירה: "אֶז יִשֵּׁר מִשֵּׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל", והם שרו את השירה בשמחה עצומה על מפלתם של המצרים. בכל יום אנו אומרים: "מִשֵּׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ עֲנֵנו שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה". והשירה היתה לא רק על הצלת נפשם מהמצרים שרדפו אחריהם להורגם, "תודה לך ה'" וזהו. לא, הם שוררו על כל פרט ופרט שנראה בטביעתם של המצרים בים, על ה"סוס וְרִכְבוֹ", על ה"מִרְכָּבַת פְּרָעָה וְחִילוֹ", ועל "מִבְּחַר שְׁלִשִׁיו", על ה"יָרֵה בָּיָם", ועל ה"טָבְעוּ בָּיָם סוּף", על ה"תְּהַמֵּת יְכַסְּמוּ יָרְדוּ בְּמַצּוֹלַת כְּמוֹ אֲבָן", ועל ה"תְּשַׁלַּח חֲרֹנֶךָ יֹאכְלֵמוּ פֶקֶשׁ". שירה זו הפכה לנכס צאן ברזל לעם ישראל. חז"ל אומרים שהלשון "אֶז יִשֵּׁר" מלמד שהשיר התחיל אז ונמשך וימשיך לנצח עד אחרית הימים (עי' סנהדרין צא:). אנו קוראים את השירה בכל שנה, בפרשת בשלח ובשביעי של פסח, ואומרים אותה בכל יום בתפילה. כיצד ניישב את חוסר ההתאמה הזה? מצד אחד, למלאכים - העסוקים כל הזמן רק בשירות ותשבחות לקב"ה, אין הקב"ה מניחם לומר שירה על איבודם של המצרים. ומצד שני, ההיפך המוחלט: משה מוביל את בני ישראל בשירה גדולה ומלאת שמחה. והשירה המיוחדת הזו מוֹשְׁקֶת בפנינו שוב ושוב עד היום, ונחשבת לאחת התשבחות הנשגבות ביותר שנאמרו אי פעם. כיצד נוכל להבין את העניין?

האדם נברא להשיג שלמות

אכן, הביאור כך הוא: המלאכים נקרים "עומדים", ככתוב "וַיִּתְּתֵי לָךְ מְהֻלָּכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה" (זכריה ג, ז) מפני שהמלאכים אינם עולים בשלבי סולם השלמות כמונו. על כן, כשהם מבקשים לשיר על מפלת המצרים, הקב"ה קוטע אותם ואומר להם: "לאיזו תכלית אתם שרים לפניי על אסונם הנורא של המצרים? נפש אדם היא דבר יקר מאד, ואיבוד נפשות אינו דבר ששרים עליו ללא צורך ותכלית. מאחר שאתם, המלאכים, לא תגדלו ותתעלו על ידי שירתכם, איני רוצה שתשירו בשעה זו".

הרי ברגע אחד יכול הקב"ה לגרום לדברים כאלה להיות גם במקומותינו, חלילה. במקום זה, הוא שולח לנו מסרים ממדינות רחוקות. מהמרחקים ההם הוא מבקש לעורר אותנו לשיר לו בשמחה. אבל מחוסר תשומת לב, יש שהגנו מעדיפים לשבת בשלווה בבתינו המוגנים והבטוחים, ולהיות אדישים כמתים. ללא מחשבה, וללא שירה.

עבד ה'

מי שרוצה להיות עבד ה' אמיתי, צריך להיות רגיש לכל הדוגמאות של "מעשה ידי טובעים בים" המתרחשות סביבנו כל הזמן. זו השקפה שחייבים לסגל לעצמנו אם רצוננו אנו להצליח בחינוך, על כן כדאי מאד לקחת לתשומת לב את מה שאנו מבארים כאן.

בכל פעם שרואים אדם סובל, מלבד ההשתתפות בצערו והתפילה לישועתו, חייבים אנו גם להודות לה' על שהצילנו מהצרה הזו. ה' שולח לנו כל הזמן תזכורות - השמועות הבאות מרחוק על כל מיני צרות; הוא רוצה שנדע שזה יכול היה לקרות גם לנו, ומתוך כך נבוא להעריך את אשר ניתן לנו. הולכים ברחוב, ולמולנו מגיע אדם המגשש דרכו בטפיחות מקל קצובות, לכאן ולכאן. מה נורא המראה הזה! אדם שחי כל ימיו בחושך, אדם שמעולם לא ראה את מראה פניהם של ילדיו, או את המראה הנפלא של פרח יפהפה או עץ פורח. חושך מוחלט! הכל שחור לו.

העיוור מתפקח!

אבל עבורנו, לראות אותו זו הזדמנות פז. כי לנו יש עיניים, ואנו נהנים מהאור כל היום. אלא שאנו אדישים לזה, ולא מכירים בערכה של המתנה הגדולה. לשם כך שולח לנו הקב"ה תזכורת: יש אדם עיוור. כמה חוסר אחריות הוא כאשר מתעלמים מן ההזדמנות הזו! חשבו נא מה יהיה אם אותו עיוור יפקח לפתע את עיניו ויתחיל לראות. פתאום הוא יכול ליהנות מראיית כל הדברים היפים שבעולם! הוא יכול לחצות את הכביש בלי עזרה! האם נוכל לתאר לעצמנו אושר שכזה? האם הוא יברך בבוקר "פֹּקֵחַ עֵינָיִם" כדרך שאנחנו מברכים, ללא כל הרגשה? האם הוא ימלמל את הברכה רק כדי למלא את חובתו ולהיות כבר "אחרי"? לא, הוא יברך ברכה בכוונה ובעוצמה כה רבה שהגג יוכל לעוף מחמתה!

ואולם כעת סומא הוא, איננו רואה מאומה. הוא הולך ומגשש, מנסה להרגיש היכן מסתיימת המדרכה ומתחיל הכביש. הוא אינו רשאי לברך את הברכה, על כל פנים לא לעצמו. ומה לגבינו? הלא יש כאן נס למראה עינינו! אלא שאנו נוטים להתעלם ממה שעיינינו רואות, וגם מעצם הראייה מתעלמים. זו פשוט טרגדיה, האסון הגדול של חוסר שימת לב למה שה' נותן לנו. אין לנו מושג כמה עשירים ומאושרים אנחנו, כי אף פעם איננו חושבים על כך. ה' צריך לשלוח לנו תזכורות כל הזמן.

מי העיוור?

כל החולף ליד עיוור מבלי לפצוח בשיר הודאה לה' על שתי עיניו, הרי הוא עצמו עיוור לא פחות ממנו! הוא עיוור

אומר: "מעשה ידי טובעים בים, ואתם לא אומרים שירה"? כל הסבל והאובדן שנעשה למצרים היה לשווא אלמלא היו ישראל משבחים אותו על כך, וכל הניסים של ים סוף היו נחשבים לכישלון גדול ונורא, לאי קיום תוכניתו של ה'. אם נעז להתעלם מההזדמנות הזו להתעלות, ה' יצטער על כך שכל הסבל שנגרם למצרים לא הביא שום תועלת, והעונש על כך יהיה מוטל עלינו.

האינכם אומרים שירה?

דבר זה נכון לתמיד. בגמרא (יבמות סג.) מובא: "אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל". כששומעים שהיתה רעידת האדמה בטורקיה¹, כששומעים על המלחמה ברואנדה², על התרסקות המטוס בנובה סקוטיה³ - חשוב שנדע שכל אלה ארעו עבורנו. אין הם סתם מקרים. אין דבר שקורה בעולם ללא סיבה, ומדברי חז"ל למדנו שהסיבה בסופו של דבר קשורה תמיד בעם ישראל. הכל למעננו!

שיהא ברור: כשהמטוס הוא התרסק בנובה סקוטיה, האובדן הנורא בחיי אדם אמור להביא את עם ישראל לעלות דרגה בסולם השלמות. הקב"ה יכול היה להניח להם להגיע בשלום למחוז חפצם, ואם כל הענין היה שנגזר על כולם למות - יכול היה כל אחד מהם למות בביתו מדלקת ריאות או בכל דרך אחרת שעושה פחות רושם ו"רעש". מפני מה עשה ה' שכולם ימותו ביחד ושהענין יגיע לאוזנינו בדרך דרמטית כל כך? כאשר שומעים שברואנדה נרצחים אלפי אנשים, נשים וטף, איזה אובדן, איזה סבל! הסבורים אתם שאין זו אלא מלחמת שבטים שאיננה קשורה אלינו? לא, הפורענות הזו קשורה אלינו ללא כל ספק. "אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל".

אמנם, ה' מראה לנו את הדברים הללו המתרחשים במרחק גדול מאד מאיתנו, אבל הם רחוקים רק מפני שה' רצה, ברוב חסדו, שמתוך ההרס והחורבן המתרחשים במרחקים נשמע ונתבונן מה רבה השלווה שהוא מעניק לנו, שנחוש את הביטחון ואת השלום בהם אנו חיים. הוא רוצה שנכיר יותר ויותר בחסדים הגדולים שהוא מרעיף עלינו. ברור שיש לה' סיבות רבות לכל מעשיו, אבל בשעה שפורענות מגיעה, זה נוגע לנו. ה' מכריז: "מעשה ידי טובעים בנובה סקוטיה, מעשה ידי קבורים תחת ההריסות בטורקיה, מעשה ידי נטבחים ברואנדה - ואתם לא אומרים שירה והודאה על כל הטוב שהוא מנת חלקכם בכל יום?"

השמחה שבשלום

כל מי שהתגורר באירופה יודע היטב מה המשמעות שיהודי יכול לצאת לרחוב בלי לפחד מכנופיות אלימות שאין להן שום רתיעה מרצח. אך האם גם אתם, החיים כאן, מבינים את משמעות הדבר? הרי זו שמחה, שמחה אמיתית! כאשר שומעים על הזוועות המתרחשות במדינות רחוקות, עלינו להתמלא הודאה על כך שאין אנו עוברים את הצרות שלהם, ו"אז ישיר!" להודות בשמחה לה'. הודאה ושמחה על כך שחיים בשלום, שחיים בכלל! הודאה ושמחה על שאין אנו חיים ברואנדה או בטורקיה.

1 בשנת תשנ"ט רעדה האדמה בצפון אנטוליה שבטורקיה. נהרגו למעלה משבעה עשר אלף בני אדם ונפצעו למעלה מארבעים אלף.

2 במדינת רואנדה שבאפריקה טבח המימשל הרואנדי בעם הטוטסי. נרצחו כחצי מיליון בני אדם.

3 בשנת תשנ"ח התרסק מטוס שהמריא מנובה סקוטיה שבקנדה. בהתרסקות נהרגו קרוב למאתיים ושלושים בני אדם.

רשימת הרופאים

בהיותו מודע לגודל החיוב של הכרת הטוב, היו כל הדברים שראה בעיניו מזכירים לו את חסדי השי"ת עמו. כאשר הלך ליד בית מרקחת וראה בחלון מכשירי רפואה שונים, עמד ונתן תודה לה' על שאיננו צריך את המכשירים ההם. כאשר היה עובר ליד מרכז רפואי וראה מבחוץ את השלט ובו רשימת הרופאים, שליד שמותיהם צויין לאיזה תחום הם מומחים ובאילו מחלות הם מטפלים, עמד וברך את השי"ת בפרטיות על כך שמימיו לא נצרך לרופא כזה, וגם לא לרופא כזה וכו', והקפיד לפרט כל מכשיר וכל סוג רופא בפה כדי להוקיר ולהודות עליו כשלעצמו.

התפקיד שלך. כי האמת היא שאדם צריך להיות בשמחה כל אימת שהוא רואה צרות שאין לו, כשהוא רואה סבל שה' מנע ממנו.

להתעלם משליח הדואר

לעולם אל לנו לשכוח שה' שולח לנו מסר אישי באמצעות המסכנים הללו. המסר אמנם מגיע אל היעד, אבל אף אחד אינו מקשיב לו. הרי זה כמו חבילה שנשלחה אליכם בדואר, השליח מגיע לביתכם ודופק ודופק, אבל איש איננו פותח. כיון שכך, הוא משאיר פתק לבוא ולאסוף את החבילה מסניף הדואר, ושוב אין איש מגיע לאסוף אותה, והחבילה אבודה לנצח.

אכן כאשר האדם מכיר בכך שמה שיש לו הוא מתנת ה', אזי הרחמים על מר גורלו של המסכן, ההשתתפות ורגשות הצער על סבלו היום יומי אינם שוברים את רוחו, אלא אדרבה, מביאים אותו להכרה ולהבנה מה הם האוצרות שיש לו, ומתוך כך הוא בא לידי שמחה והתעוררות לשיר לה': "וּמְחַלְאִים רְעִים וְנֶאֱמָנִים דְּלִיתָנוּ!" אין ספק שככל ששמים לב מה רבות הן הצרות שה' מושיע אותנו מהן, גדלה שמחתנו יותר ויותר.

לפעמים רואים כסא גלגלים, ובו יושב בחור בגיל העשרה. ניכר מיד שהוא לא בריא בשכלו. הוריו מסייעים אותו בכסא הגלגלים תוך כדי שהוא מוציא מפיו כל מיני הברות לא ברורות. רחמנות! זה בנם היחיד, והם יוצאים לטייל אתו ברחוב כל יום. מחזה מזעזע כל לב.

רחמנות עליך!

אבל הרחמנות הגדולה יותר צריכה להיות עלינו, הרואים. אם ראינו דבר כזה ולא ניצלנו אותו, אנחנו המסכנים הגדולים. אם לא שרנו לה' על השכל הבריא שלנו, על הגוף הבריא שלנו - אין אנו אלא חתיכת כישלון! אם איננו מכוונים טוב יותר ב"אֲתָה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת" בעקבות מה שראינו, הרינו מתעלמים מהרמזים שה' שולח לנו. אם לא כרענו ב"מודים" כשדמעות בעינינו לאחר מחזה כזה, אומר הקב"ה: "מעשה ידי טובע בים של סבל ואומללות, ואינכם אומרים שירה?"

עלינו לדעת שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, וכשיגיע הזמן יקבל הנער ההוא את שכרו בעולם הבא על שמילא כראוי את תפקידו בעולם. הוא מילא את תפקידו בהיותו מסכן! הוא היה מחזה מעורר רחמים! הוא לימד את סביבתו לקח חשוב, ועל כך יקבל את מלוא שכרו. הוא יזכה לשכר של צדיק, כי הוא לא טעם טעם חטא והביא טובה לעולם.

לתפקיד שלו בעולם! שים לב, שתי עיניים יש לך. שתי עיניים! הרי אפילו עין אחת היא מתנה נפלאה שצריך להודות עליה ללא גבול. אבל לא, אנחנו עוברים לידו באותה מידת התבוננות כאותו חמור שוטה. לא פותחים את הפה בכלל כדי להודות! והקב"ה מביט עלינו בצער ואומר: "מעשה ידי טובע בים של חושך, אני מנסה להזכיר לכם על ידו כמה טוב לכם - גם אתם יכולתם להיות עיוורים, בדיוק כמוהו! ואין אתם אומרים שירה על שתי העיניים המתפקדות שלכם?"

בפעם הבאה שנראה עיוור, נתבונן במתנה שה' נתן לנו - כמה טוב לראות! נהיה שיכורים משמחה על העיניים שלנו. אין צורך להמתין לברכת "פוקח עֵוְרִים" של מחר בבוקר כדי למלא את תפקידנו בעולם, ההזדמנות הזו גדולה יותר. ונאמר בפה ה', תודה על שתי עיניי! איזו שמחה היא כשאפשר לראות את העולם! אמרו זאת בקול, בלי להתבייש. כי זה מה שה' רוצה.

זו הדרך להנות ממתנת החיים שה' נתן לנו. כל פגישה עם מי שלא זכה למתנה שלמה כמונו, צריכה לחזור אלינו כדחיפה להרגשה חזקה וממשית יותר בדבר המתנה העצומה שקיבלנו. החיים מועשרים ביותר ויותר שמחה על הטוב שאנו זוכים לו כל הזמן.

לשמוח בצרות של אחרים?

מן הסתם, צדיקים כמותכם נרתעים רתיעה של ממש לשמע הרעיון הזה. הנכם חושבים: "וכי ראוי לנו לשמוח על מסכנותו של הזולת? האמנם ראוי לשמוח בצערם של אחרים?" לפיכך חייב אני להבהיר אחת ולתמיד: כל אימת שהאדם רואה צרות של אחרים, בהכרח מתעוררות אצלו מחשבות על עצמו. מי שחי בלי מחשבה על המתנות שה' נותן לו, אינו יודע מדוע וכיצד יש לו מה שיש לו, על כן הוא מזדעזע מפחד: שמא תבוא גם עליו הצרה הזו. שימו לב! אין זו נשיאה בעול עם חברו, אלא דאגה עצמית. לעומת זאת, מי שיודע שה' נותן לו את כל מה שיש לו, אזי בראותו צרה באה לעולם, מתחזקת ומתעצמת הכרת התודה שלו לה' מתוך שמחה על מה שיש לו.

הודאה זו אינה שמחה בצרתם של אחרים, חלילה לחשוב כך! וכי ההודאה לה' בשמחה על ש"בְּרָעַב זִנְתָנוּ, וּבְשִׁבְעַ כְּלָלְתָנוּ, מִחֶרֶב הִצַּלְתָנוּ, מִדְּבַר מְלִטְתָנוּ, וּמִחַלְאִים רְעִים וְרַבִּים דְּלִיתָנוּ" יש בה הבעת שמחה על צרתם של כל אלו שחיים ברעב וסובלים מכל הצרות האלו? אין זו אלא הכרה של הודאה ושמחה על הטובה שה' נותן לנו. זה בדיוק מה שמוטל עלינו לעשות!

הן אמת שהתורה מלמדת אותנו שכאשר רואים יהודי בצרה צריך להיות "עמו אֲנֹכִי בְּצָרָה" (תהלים צא, טו), חייבים להשתתף בצערנו, לנסות להרגיש את אשר הוא מרגיש, להתפלל עליו, ולעזור לו בכל מה שניתן. חז"ל אמרו: "כל שאפשר לו לבקש רחמים על חברו ואינו מבקש, נקרא חוטא... אם תלמיד חכם הוא צריך שיחלה עצמו עליו" (ברכות יב:). אבל אין לכך שייכות לעניין בו אנו עוסקים. שהרי המציאות היא שאין אתה באמת עוזר לו עכשיו, אתה רק עובר לידו ברחוב. אתה רק רואה אותו ממתין לחצות את הכביש, אך אינך יורד מהרכב שלך לעזור לו. כיון שכך, הטענות על סימפטיה [רחמנות ואהדה] או השתתפות בצער - אינן אלא תירוצים: תירוצים להתעצל מלמלא ברגע זה את

פרט מסוים

מרגלא בפי רבנו, שיש לנו הזדמנות מיוחדת של הודאה שלמה לה' בכל פעם שאנו עונים "אמן יהא שמיה רבה". כי עניינה של הודאה זו הוא ביטוי של הכרת כל אחד מבאי עולם בטובותיו של הקב"ה עד שייכנעו אליו. אמנם היה מוסיף רבנו, על פי דרכו, כי כדאי להתבונן בשעה זו, שהוא מודה על פרט מסוים כל שהוא של חסד ה'. כי המחשבה הכללית על "חסד ה'" אינה עושה רושם בנפש. כמו כן, בכל פעם שהאדם מבטא לשון של הודיה וכדומה, העיקר הוא לחשוב אז בדעתו הודאה על פרט מסוים, כי מחשבה כללית אינה עושה שום רושם על האדם, והיא ביטוי וסימן לעצלות.

מיוחד שהגוף מייצר. נסי נסים! מתוך המזון והמים הרגילים שאנו אוכלים ושותים, הגוף מייצר שמן מסוג מאד מסוים שנותן לפרקים את היכולת לנוע בלי שהעצמות תתחכנה זו בזו וכך לא תינזקנה! אפשר לחיות מאה ועשרים שנה, ולא להרגיש שום חוסר נוחות בפרקים. אבל כל הפלא הזה מבוזבז כאשר לא שמים לב אליו, מעריכים אותו ומודים עליו. בזבז, כי לשם מה נועדו עצמות בריאות אם לא בשביל להודות לה' עליהן?

החתן הופך ללקח לדורות

אלא שהקב"ה מרחם עלינו. אין הוא רוצה שהפלאים והנסיים יתבזבו. הוא רוצה שנצלית. כיצד הוא עושה זאת? על ידי אותו חתן בעל הגידול. כעת הוא נהיה שיעור ולקח לכולנו. את השיעור הזה ישמעו אנשים רבים, גם אותם שלא נמצאים כאן עכשיו, והם ילמדו לשמוח בירכיים הבריאות שלהם. מי שישגן את הדבר לעצמו שוב ושוב בלא להתעייף, בכל פעם שיהלך ברגליו, תהא זו הצלחה עצומה עבורו. הוא קם בבוקר ויורד ממיטתו ללא מאמץ או כאב, והוא יזכור את הסיפור הזה. החתן ההוא לא היה מסוגל לרדת ממיטתו כרגיל, הוא היה צריך להתגלגל מהמיטה על הרצפה. עמידה היתה ייסורים נוראים עבורו. הכאב לא שכך אף פעם, לא כששכב וודאי שלא כשעמד על רגליו. ואילו אני - הריני קם בבוקר ועומד בלי מאמץ, בלי כאב! לבי יוצא אל בוראי והנני מודה לו באמת. אלה הם חיים אמיתיים!

הכל נסיונות

"כל ענייני העולם הנה הן נסיונות לאדם" אומר המסילת ישרים (פ"א). כל מה שקורה לאדם, כל מה שהוא רואה, כל האנשים שפוגש - הכל, ללא יוצא מן הכלל, נועד לבחון את האדם. מדוע פגשת בדיוק את האדם ההוא ברחוב כעת? יכול היית לעבור שם דקה אחת קודם ולא לראותו לעולם. אין שום מקרה, ה' רצה שתראה אותו. ראית אדם ברחוב מדדה על קביים, או מישהו יושב בכסא גלגלים כשהוא קטוע רגליים, ה' מזכיר לך: "זכור מה אני עושה למענך!" ואז תפקידך לרקוד משמחה כל הדרך הביתה על רגליך הבריאות.

חדר הדיאליזה

מי שעובר ליד בית החולים, ליד הבניין בו מקבלים החולים את טיפולי הדיאליזה, הרי זו הזדמנות מצויינת לעורר רגשי הודיה לה'. אין הכנה טובה יותר לברכת "אשר יצר" מאשר לראות כיצד מכניסים את החולה לחדר הדיאליזה ומחברים אותו למכונה אדירה שתתפקד כמו כליה ותוציא

אבל רחמנות עלינו אם לא נשמע את המסר שה' שולח לנו דרכו! כל ימינו עלינו לשמוח ולהנות מהעובדה שיש לנו שכל שפוי ובריא. איזו שמחה זו להיות שפוי, נורמלי! יש אנשים הכלואים בבית חולים פסיכיאטרי מיום היוולדם. לא היתה להוריהם ברירה אלא לאשפז אותם, ונגזר עליהם לבלות את חייהם האומללים במקום הזה. אין להם יכולת אפילו לטפל בעצמם, הם צריכים שיאכילו אותם ויטפלו בהם כל הזמן. רחמנות.

ואנחנו? היכולות השכליות שלנו מושלמות. אולי אין אנו גאוני הדור, אבל לשירותים אנחנו הולכים בעצמנו, ואף אחד לא צריך להאכיל אותנו. אנחנו מסוגלים לעבוד ולפרנס את עצמנו, וגם אם העבודה לא נחשקת כל כך, איננו נזקקים למתנת בשר ודם. אנחנו מסוגלים לתפקד, לגמרי.

לפיכך, כשרואים נער כזה צריך לברך את ה' בהתרגשות, לברך את שמו הגדול של ה' על שנתן לנו שכל. להודות לו כל היום על כך שהצילנו מחיים אומללים ללא שכל. כל היום! עד סוף תפילת מעריב, כשהחזן אומר קדיש, ואז לקרוא אל ה' בכל לב: "יהא שְׁמִיָּה רַבָּא מְבָרַךְ!" שמו הגדול יבורך על כל מה שהוא עושה למעני. לזה מיועדת תפילת הקדיש - לברך את ה' על חסדיו. אז נקרא בקול רם: "יהא שמו מבורך לעולם! אני כל כך שמח שיש לי שכל! תודה לך, ה'!" יש אנשים שצועקים "אמן יהא שמיה רבא" בכל כוחם, אבל איזה ערך יש לזה אם לא חושבים כלל על כוונת המילים?

החתן האומלל

איך אפשר לעבור את החיים בלי לשמוח שמחה אמיתית על שאין לנו גידול בירך, חלילה? גידול בירך! רחמנא ליצלן. דבר נורא. היה אדם שהתגורר כאן לידינו, אשר התחתן לא מזמן. הוא ציפה להתחיל חיים שמחים עם כלתו הטריה, אלא שלפתע החל לחוש כאבים בירך. בתחילה ניסה להתעלם, אבל הכאבים לא נעלמו. הוא הוצרך לפנות אל הרופאים, עד שנודעה לו הבשורה המרה. איי, איי, איי, איזו בשורה איומה: יש לו גידול. הוא פנה אליו ושאל אותי: "מה יהיה?" ידעתי מה יהיה. על כן מילאתי את שליחותי ואמרתי לו את הדבר שהיה החשוב ביותר עבורו, עליו להתכונן כראוי לקראת מה שיהיה. הוא פרץ בבכי תמרורים. עבר תקופה קשה מאד, היה נורא. כעבור זמן לא רב, הוא נפטר.

נתאר לעצמנו שאותו חתן היה מבריא לפתע. האם הוא היה מתעלם מהעובדה שהוא מסוגל להניע את ירכו ללא כל קושי וללכת כרגיל? הרי היתה זו השמחה הגדולה ביותר עבורו! הוא לא היה צריך שום דבר אחר בחיים על מנת לשמוח. גם אילו היה נשאר עני ואביון כל ימיו, היה רואה את חייו כחיים נפלאים ביותר. אם כן, מדוע נשמח פחות בירכינו הבריאות רק משום שמעולם לא קיבלנו את הבשורה הנוראה מלכתחילה?

כיצד נדע להעריך כמה מאושרים אנו על כך שביכולתנו לעמוד אחרי הדרשה ולמתוח את עצמותינו ללא כל בעיה? שלאחר תפילת מעריב אנו פשוט קמים והולכים, בלי לחשוב אפילו "הַמְכִּין מְצַעְדֵי גִבּוֹר", שהקב"ה הכין את גופנו באופן כזה שהפרקים מחוברים ופועלים באופן כה מושלם, כאילו היו מכונה משומנת היטב? בוודאי ידוע לכם שהפרקים אשר בגופנו הינם עצמות אשר כמעט נוגעות זו בזו, אלא שיש ביניהם רקמת סחוס דקה ורכה, שכל הזמן משומנת בנוזל

ארבעים שנה

גם בעניינים שבין אדם לחברו לא שכח כל מי שהיטיב עמו. תלמיד ממתיתבא "רבינו חיים ברלין" הגיע, באחת ההזדמנויות, לבית מדרשו של רבנו, ורבנו הושיבו אצלו, על הספסל שלו, דבר שבדרך כלל לא עשה כן לשום אורח או נכבד, כי ספסל ההוא היה שמור לבני המשפחה בלבד, והנכבדים ישבו בצדו השני של ארון הקודש, והנה את התלמיד ההוא הושיב שם בכל זאת. באר רבנו את טעם הדבר והסביר שהוא מכיר לו טובה מרובה, משום שארבעים שנה קודם לכן, היה זה בשנה הראשונה לבואו למתיבתא, כאשר החל בעבודת הקודש שלו בסדרי הישיבה, לא היו פני הדברים מסודרים כראוי ולא עלתה לו עבודתו בנקל, והתלמיד ההוא היה מאלה שעמדו עמו בעבודתו, וזה נתן לו עידוד רב. על כן, אף על פי שארבעים שנה חלפו מאז, עדיין הרגיש כלפיו הכרת הטוב.

המודאג. כעת הוא נזכר באדם ההוא בעל הזרוע האחת, ואומר לעצמו: "אוי! למה לא הבנתי אז את הרמז שה' שלח לי? למה לא הודיתי לו ושיבחתי אותו על שתי זרועותי הבריאות?"

האסון הגדול

חולשה היא המצויה בקרב המין האנושי, שאין הבריות מעריכים את הטובות שיש להם עד אשר הן ניטלות מהם. שוכב אדם בבית החולים, בעיצומו של טיפול כימותרפי, מביט מהחלון ורואה המוני אנשים מסתובבים, מכאן לשם ומשם לכאן, כל אחד עסוק בשלו, אין להם דאגות. כמה מקנא הוא בהם, כמה היה רוצה להיות אחד מהם. אבל הם אינם יודעים כלל כמה עליהם להיות מאושרים. הם חושבים רק על מה שאין להם. זה האסון הנורא ביותר של המין האנושי. מי שמגיע לבית מדרשו דרך קבע כבר יודע דבר או שניים על העניין, אבל לא די בכך. עדיין לא התחלתם לשמוע.

כי אתם חִלַק מאותם אנשים המסתובבים תחת חלונו של אותו מטופל, ללא כל מושג כמה עליכם להיות מאושרים! תפקידנו להרים את עינינו אל אותו חולה ולהעריך ממה ניצלנו, קודם שייטלו מאיתנו מן השמים את כל הטוב שלא ידענו להעריכו כראוי. הערכת האושר שלנו בחיים היא מן התכליות הגדולות לכל מציאותנו.

ברי לי שהדברים הללו עלולים להישמע לכם כמילים בעלמא, שהרי לכל אחד מאיתנו יש הדאגות והשאיפות שלו, והם שתופסים את כל ראשו. גם אם החלטתם להקדיש שעה מזמנכם ולבוא לכאן, אתם חושבים שאני מגזים, או שהכל סתם מליצות. אבל האמת היא שהכל אמת לאמתה, וחייבים להתחיל לעבוד על העניין הזה, ועכשיו! עלינו להתחיל להטות אוזן לרמזים שה' שולח לנו.

הרמזים העדינים

גם את הרמז הדק והעדין ביותר שווה לנו לקלוט. עוברים ליד השכן הגוי בשבת ורואים אותו שוטף את מכוניתו היקרה, טורח ומצחצח את הגלגלים בשמן מבריק. לשרוף שעות על שטיפת רכב? כן, כי בזאת מסתכמים החיים שלו: רכב יוקרתי ונוצץ. וכי אינך מבין שלא במקרה ראית אותו? ה' עשה שתראה אותו, על מנת שתהללו ותשבחו בשמחה רבה: "שָׁלַח עֲשָׂנִי גוֹי!"

את הפסולת מגופו, דבר שהגוף שלנו מצליח לעשות מעצמו ללא כל עזרה. ה' מזכיר לך שיש לך כליות! איזו שמחה!

ראייה כפולה

כשבני ישראל עמדו על גדות ים סוף וראו את הים פולט את גופות המצרים, כתוב "וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵעַל שְׁפַת הַיָּם. וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה וְגו'". הפסוק אומר פעמיים "וירא", כי הם ראו פעמיים: פעם אחת בעיניים, ופעם שניה בשכל. הדרך להגיע להשקפה הנכונה על המראות שהקב"ה מראה לנו, כתובה כאן לפנינו. ככל דבר טוב, הוא לא בא מעצמו, אלא הוא דורש מאמץ. צריך לקחת את המראות שרואים בעיני הבשר שלנו, ולהשיבם אל השכל. כאשר ישראל ראו את המראה שלפניהם באופן הזה, בראייה כפולה, פצחו מיד בשירה.

מי שאינו מרגיש שמחה בחסדים שה' עושה לו בכל יום, מי שלא מתפעל כלל בראותו את כל הדוגמאות של "מעשה ידי טובעים בים", הוא אדם שאינו חושב. הוא מקיים רק את ה"וירא" הראשון, אך לא את השני, החשוב יותר. אדם כזה לוקה באנוכיות ובכפיות טובה.

עשר המכות - על בני ישראל?

לאור הנ"ל נוכל להבין פסוק שלכאורה אין לו הבנה: "אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ה' אֶלְקֶיךָ וכו', כֹּל הַמִּחְלָה אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ" (שמות טו, כו). לכאורה נראה שהבטחה זו מיותרת לחלוטין. מדוע יעלה על הדעת שישראל יקבלו את העונשים והמכות שקיבלו משעבדיהם המצרים? אבל לפי מה שנתבאר לעיל נוכל להבין שאחת התכליות של כל אותן מכות שהביא ה' על המצרים היתה כדי שישראל יראו ויבינו עד כמה ה' מתחסד אליהם שאינם סובלים את כל הסבל הזה. הרי "כל פורענות שבאה לעולם אינה באה אלא בשביל ישראל" (עפ"י שבת קלט). ונתבאר לעיל שהכוונה היא למען יתעוררו ישראל מזה להודות לה' על שאינם סובלים את הפורענות הזו. ה' מציב בפנינו מראות של פורענות על מנת שנכיר בחסדו ולא נצטרך לסבול בעצמנו את הפורענות.

מי שמבין רמזים, ומי שלא

בתחילה שולחים מן השמים רמזים דקים ועדינים; כגון שֶׁכֶן שנזקק לגבס. השכן יבריא, אבל מה שארע לו צריך להזכיר לנו להודות על הזרועות הבריאות שלנו. והנה יש אנשים שמחמת עצלות אינם מתבוננים אלא מעדיפים להתעלם מהרמז ולהמשיך בשגרת חייהם מבלי לעשות שום שינוי בעצמם. לכן ה' "צריך" לשלוח להם רמז גס יותר: בדרך לעבודה הוא רואה אדם שאחד משרווליו ריק - חסרה לו זרוע. אוי ואבוי! יש לו רק זרוע אחת! ולי ב"ה יש שתיים! תודה לך ה' על שתי הזרועות שלי!

ואם ישנם אנשים שגם זה לא מספיק להם, גם מהם אין ה' מתייאש. הקב"ה רוצה להעניק גם להם את הברכה של "כל המחלה אשר שמת במצרים לא אשים עליך". או אז, חלילה, מזכירים לאדם באמצעות גופו: שולחים לו "דקירות" קטנות, בגופו של האדם עצמו. הוא קם בבוקר ומרגיש כאב בזרוע. מנסה להתעלם, אך הכאב מתחזק. הרופא מודאג ושולח דגימה לבדיקות. הוא מרגיש בליטה חשודה ומפחידה בזרועו. הוא יודע איזו מילה מרחפת במחשבתו של הרופא

המזון מתוך הגרעין הטמון באדמה, הינם לא פחותים במספרם מאשר המופתים הרבים שהתרחשו על היים. לאור הנ"ל נוכל להבין את הדברים באופן הבא: הינך נורא בתהילות, לפי שכל מעשיך (גם אותם תהליכים יום יומיים של טבע) הינם פלאות (מיסתורין), וכל מה שהָרְאִינוּ בים היה רק שטחי ומסווה חיצוני למה שבאמת עשית (כלומר מה שאינו ידוע). על מנת שנשיג את האמונה במסתורין של גדלותך, הראית את הניסים הגלויים הללו לעינינו, אבל מתוכם הננו אמורים להבין שיש בגדלותך הרבה מעבר לכל מה שנוכל אי פעם להשיג.

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

מה הביאור במאמר חז"ל (עירובין מג:) שאליהו לא יבוא לבשר לישראל על הגאולה בערב שבת, למה לא?

תשובה:

על כך ניתן לומר "מקרא זה בא ללמד ונמצא למד". מה שעלינו ללמוד מחשיבות ההכנות לשבת הוא עד כמה חשובה השבת עצמה, כל שבת שאנו זוכים לה בחיינו, כל שבת שאנו שובתים בה כראוי, חשובה לנו מאד להשגת שלמות בחיינו. הראייה לכך היא העובדה שכחלק משלמות השבת זקוקים אנו לזמן להתכונן עבורה כראוי, אז אנו אומרים שאפילו ההכנה הזו חשובה כל כך, עד שאליהו יתעכב ביום ההוא מלבוא ולבשר על הגאולה.

השבת היא "יום של עונג" והמשמעות של הדבר היא, שבשבת אנו מכירים שכל הטוב שבבריאה הוא רק מאיתו יתברך. הכנת המעדנים והמטעמים ליום המיוחד ביותר הזה, היא הכנה ללימודים החשובים שעלינו ללמוד בשבת. יום של הכרה בחסדי ה', וההפנמה בעומק הדעת של מושג "בריאה יש מאין", שהיא משמעותה של השבת עבורנו, חשובה לשלמותנו עד כדי כך שאפילו הגאולה מתעכבת עבור ההכנה ללמדנו את השיעור הזה.

זה מה שמביאנו להבין כיצד אמורה להיראות "סעודת השבת" שלנו, בשעה שאנו מסבים לסעודת את סעודת השבת, כשאנו טועמים ממאכלי השבת, עד כמה צריכים אנו לחשוב: "בְּדִבְרֵי ה' שְׂמִים וְעָשׂוּ" - כל זה הגיע על ידי דבר ה'. "כִּי הוּא אָמַר וַיְהִי" - הוא דיבר וזה נהיה. גם בזמן האכילה ראוי לנו לחשוב את המחשבות הללו. כשאתה אוכל ונהנה מן הסעודה, אל תוותר על החשיבה על ה' יתברך, נותן השבת. כעת הזמן שה' רוצה שתלמד סוגיא זו במיוחד.

שיעור חשוב מאוד הוא, ועלינו לְוַדָּא שאכן נשתמש בשיעור הזה. כאשר אנו מסבים לסעודה בשבת ונהנים מהמאכלים, עלינו להתבונן: "ברוך ה' שנתן לנו את השבת". איזו ברכה נפלאה היא השבת עבור ישראל. אחת הברכות היא "כִּי אוֹת הָיָא בְּיַד וּבְיַנְיָכֶם - וְלֹא בְּיַד לְבִין הָאֲמוֹת" (ילקוט שמעוני פרשת כי תשא). השבת היא סימן מיוחד להכרה בעם ישראל. סימן היא לְכָבוֹד שהעניק לנו הקב"ה. נניח שאדם נכבד היה ניגש אליך ועונד לצווארך מדליית זהב - היית נרגש ביותר. היית עונד אותה לכל אורך היום, למעט שבת כשאינך יכול. השבת היא מדליית זהב עבורנו. יש לנו לשמוח בה ביותר. על כן צריך ליהנות באמת מהשבת ולהרגיש איזה תענוג וכבוד זה עבור עם ישראל.

ה' רוצה שניהנה מהחיים. לא במובן הגס של רדיפת הנאות, אלא שניהנה מן העולם באופן הרגיש והבוגר של מי שמבין את השמחה המלווה את חיי השלווה והבריאות בעולם. לפיכך מניח ה' לפנינו בכל עת דוגמאות של "מעשה ידי טובעים בים", על מנת שנאמר שירה. זה הלקח אותו למדו בני ישראל על שפת ים סוף משיחת ה' עם המלאכים: תפקידם של בני האדם הוא לנצל את הסבל שהם רואים על מנת להתקרב לשלמות, על ידי הודאה אמיתית לה' על חלקנו ששפר עלינו.

שבת שלום ומבורך!

הארות על הפרשה

מתוך ספר אתם עדי[באנגלית]-פירוש עה"ת מאת רבינו זצ"ל

וְאֶכְבְּדָהּ בְּפָרְעָה וּבְכָל חֵילוֹ בְּרַכְבוֹ וּבְפָרְשָׁיו (יד, יז)
"כבוד ה'" הוא האמונה המתעצמת בו ובגדולתו, במיוחד כאשר נגרם על ידי נקמה ברשעים.

וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם (יד, ל)
לא זו בלבד שה' הושיע את ישראל, אלא הוא גם העניק להם את השמחה לראות כיצד ניספו מבקשי רעתם, וזאת בשעה שישיראל ניצבו לבטח על שפת הים. כשאנו רואים את מפלתם של הרשעים, מתחזקת אמונתנו בכוחו של ה' ובחסדו: "הַנְּשָׂא, שִׁפְטֵ הָאָרֶץ! הַשֵּׁב גְּמוּל עַל גְּאִים" (תהלים צד, ב).

הננו רואים כאן עיקרון של התורה ושל הנהגת הקב"ה, את היחסים של עמו בדורות ההם: הניסים לא נראו בסתר או בפני מספר מצומצם של צופים, אלא הוצגו לעיני כל האומה, "אַתֶּם עַדִּי, גְּאֵם ה'" (ישעיה מג, י). הביטויים "לְעֵינֵי כָל הָעָם", ו"לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל", וביטויים דומים חוזרים על עצמם שוב ושוב. באופן משמעותי, המילים האחרונות שבתורה הן "וְלִכְלֵ הַיָּד הַחֲזָקָה וְלִכְלֵ הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל" (דברים לד, יב).

אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת (טו, א)

"הַשִּׁירָה הַזֹּאת" היא יוצאת דופן באיכות הנבואה ובהארה. שִׁירָה (שיר) אינה מציינת בהכרח מוסיקה, אלא היא מציינת את התעוררות המחשבה תוך התלהבות של רגש נאצל. הביטוי 'שירה' קשור ל-שור, במובן של "לראות" (במדבר כג, ט), וכן ל-שור, במובן של "חומה", או מקום גבוה (תהלים יח ל), מפני ששִׁירָה כוללת את היסוד של התבוננות עיני השכל ואת היסוד של התרוממות הרוח. כל זה התרחש "אֶז", כאשר הפלא המפליא נראה לעיני "מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל" והם העפילו אל הגבהים של הבנה נבואית ורגשות שירה כך שהם היו מסוגלים לשיר "אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת" של התעלות מיוחדת במינה.

עֲשֵׂה פְּלֵא (טו, יא)

המלה "פְּלֵא" (נפלאות) רומזת ל"מסתורין". כאשר מנוח שאל את המלאך לשמו, התשובה היתה: "לְמָה זֶה תִּשְׁאַל לְשֵׁמִי וְהוּא פְּלֵאִי (סודי)" (שופטים יג, יח).

משמעותו של פסוק זה: כל מעשיך הינם מסתורין והם מכוסים מראיינתו והם לאין שיעור מעבר ליכולת הבנת אנוש. לא רק ניסים כמו אלו שנעשו על היים, אלא כל פרט של מה שהננו מכנים בשם טבע, הינו כה עמוק, לאין חקר, שבני אדם לעולם לא יבינו אותו. "קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף" (פסחים קיח.), לפי שהניסים של יצירת